

**FITXA IDENTIFICATIVA****Dades de l'Assignatura**

Codi	34433
Nom	Anàlisi sociològica dels processos i institucions educatius
Cicle	Grau
Crèdits ECTS	6.0
Curs acadèmic	2023 - 2024

Titulació/titulacions

Titulació	Centre	Curs	Període
1310 - Grau Sociologia	Facultat de Ciències Socials	4	Primer quadrimestre

Matèries

Titulació	Matèria	Caràcter
1310 - Grau Sociologia	25 - Anàlisi sociològic de los procesos e instituciones educativas	Optativa

Coordinació

Nom	Departament
VILLAR AGUILES, ALICIA	330 - Sociologia i Antropologia Social

RESUM

L'assignatura "L'anàlisi sociològica dels processos i institucions educatius" és una de les deu que componen el mòdul de "Sociologia i ciències socials aplicades". S'hi tracta d'aplicar els models d'anàlisi sociològica i els programes d'investigació social a la descripció, explicació i comprensió d'una dimensió fonamental de la cultura, com és l'educativa. Per la seua situació en el pla d'estudis del Grau de Sociologia, es tracta d'una sociologia aplicada, amb un marcat caràcter professional. Els objectius de l'assignatura han d'atendre sobretot a aquest perfil. Ara bé, la mateixa història de la sociologia de l'educació ha evolucionat des d'una sociologia dels sistemes escolars a una sociologia de la cultura, entesa aquesta com un procés de canvi històric-polític de l'estructura de les societats existents, en el qual juga un paper actiu, com a força social, la pròpia pràctica sociològica. D'aquesta manera, la sociologia de l'educació és una oportunitat per exercir tant la sociologia reflexiva com la crítica social de l'educació. En síntesi, aquest camp d'especialització aplicada és una ocasió per objectivar el treball sociològic i poder pensar no només des de la sociologia sinó també sobre la sociologia. De fet, en l'última part del curs s'atindrà a l'emergència de les problemàtiques de la sociologia de l'educació en relació amb les transformacions del capitalisme de consum i els canvis en les polítiques educatives.



Encara que existeix ja una institucionalització de la sociologia de l'educació com a disciplina acadèmica i com a espai reconegut d'investigació, centrat en els processos de socialització escolar i en l'anàlisi de les desigualtats escolars, la sociologia de l'educació no es pot reduir a una anàlisi sociològica de l'escola, que emergeix en el capitalisme de consum amb la crítica a l'economia política de l'educació i la crítica a l'escolarització. Per mitjà de l'anàlisi sociològica de l'educació es tracta d'abordar tres relacions fonamentals per a la sociologia com a ciència: 1) l'existent entre estructura social i sistema social, del qual forma part la institució escolar, 2) la que hi ha entre estructura social i sistema educatiu, entès com a conjunt de processos i institucions educatius, tant formals com informals i no formals, i 3) la que s'estableix en tota cultura entre sistema social i sistema educatiu, entre organització complexa de l'estructura de la societat i legitimació de l'estructura i l'organització socials, que es porta a terme per mitjà de la producció social i el control polític dels sabers i subjectes socials. Si l'objecte de la sociologia, com a ciència social, és comprendre les estructures i els processos socials, per tal de contribuir al seu canvi o de impedir-lo, la sociologia de l'educació es proposa investigar de quina manera els processos, les institucions i els subjectes educatius estan relacionats, en tant que estructures i processos socials, amb la resta de les estructures i processos de la societat.

Es tracta, doncs, d'emmarcar les institucions i els processos educatius dins del sistema de la cultura, entès aquest com un conjunt social i polític d'accions, processos i experiències de les societats històriques. Per a això s'ha de comprendre en quina mesura el sistema escolar és tant un component del sistema social com del sistema educatiu, quines són les funcions socials i educatives atribuïdes als sistemes d'ensenyament i de quina manera està relacionada la institució escolar amb la reproducció social i cultural, així com amb la producció social i cultural. Des de la comprensió de les relacions de l'educació amb l'estructura social es poden explicar les relacions de l'educació amb els processos de canvi i transformació socials. Si la primera relació esmentada s'aborda en el tema 2 (estructura social i sistemes escolars), les altres dues es tractaran en el tema 3 (educació i canvi social). L'estudi articulat d'aquestes tres relacions es porta a terme des de l'anàlisi de les relacions històriques entre societat i cultura (tema 1), on es presentaran els elements, mètodes i nivells de l'anàlisi sociològica. El tema 4 té com a finalitat desenvolupar la naturalesa reflexiva i pràctica de la sociologia de l'educació. Mentre els temes 2 i 3 estan dissenyats per a la formació professional del / de la sociòleg / a que es dedica a la problemàtica escolar i educativa, els temes 1 i 4 són de naturalesa teòrica i instrumental.

CONEIXEMENTS PREVIS

Relació amb altres assignatures de la mateixa titulació

No heu especificat les restriccions de matrícula amb altres assignatures del pla d'estudis.

Altres tipus de requisits

No han estat especificades les restriccions de matrícula amb altres assignatures del pla d'estudis. A més es tracta d'una assignatura optativa. Ara bé, encara que no és un requisit administratiu, en aquesta assignatura és fonamental el bagatge adquirit pel/per la estudiant al llarg dels estudis de grau, principalment, pel que fa al coneixement de conceptes bàsics de la sociologia i habilitats d'anàlisi de la realitat social, de teoria sociològica, i de les competències en el disseny i realització d'investig



COMPETÈNCIES (RD 1393/2007) // RESULTATS DE L'APRENTATGE (RD 822/2021)

1310 - Grau Sociologia

- Que els estudiants hagen demostrat posseir i comprendre coneixements en una àrea d'estudi que parteix de la base de l'educació secundària general, i se sol trobar a un nivell que, si bé descansa en llibres de text avançats, inclou també alguns aspectes que impliquen coneixements procedents de l'avantguarda del seu camp d'estudi.
- Que els estudiants sàpien aplicar els seus coneixements al seu treball o vocació d'una forma professional i posseïsquen les competències que solen demostrar-se per mitjà de l'elaboració i defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seua àrea d'estudi.
- Que els estudiants tinguen la capacitat d'arreplegar i interpretar dades rellevants (normalment dins de la seua àrea d'estudi) per emetre judicis que incloguen una reflexió sobre temes rellevants d'índole social, científica o ètica.
- Que els estudiants puguen transmetre informació, idees, problemes i solucions a un públic tant especialitzat com no especialitzat.
- Que els estudiants hagen desenvolupat aquelles habilitats d'aprenentatge necessàries per a emprendre estudis posteriors amb un alt grau d'autonomia.

RESULTATS D'APRENTATGE (RD 1393/2007) // SENSE CONTINGUT (RD 822/2021)

De la Memòria del Verifica es recullen els següents resultats d'aprenentatge:

- Identificar les dinàmiques i transformacions de les societats contemporànies
- Aplicar el coneixement professional sociològic a les situacions de crisi social.
- Explicar el camp de l'educació com un camp social pràctic.
- Comprendre la naturalesa política de l'educació i les dimensions socials de l'escola.
- Conèixer el funcionament de l'Estat del Benestar, identificant els drets socials en educació.
- Analitzar i avaluar les polítiques públiques educatives.
- Diferenciar i sintetitzar els diferents nivells d'anàlisi sociològica
- Comprendre l'estructura i la dinàmica del sistema de les desigualtats socials, mostrant el paper el paper de les desigualtats educatives en ell.
- Formular el context social, històric i polític de la sociologia de l'educació.
- Descriure els sistemes educatius en el context dels sistemes polítics i culturals.
- Investigar els sistemes educatius des de la perspectiva de l'estructura i del canvi social.
- Examinar el sistema d'ensenyament des del punt de vista organitzatiu i institucional.
- Identificar les estratègies familiars en les diverses conversions de capital.
- Conèixer les característiques sociològiques de la professió docent.
- Analitzar dades relatives a educació
- Distingir sentits d'educació.



DESCRIPCIÓ DE CONTINGUTS

1. Relacions dialèctiques entre societat i cultura

- 1.1. Producció i reproducció: forces i subjectes socials. Les lluites pels recursos
 - Causes i condicions del deteriorament educatiu i social. Els recursos educatius
- 1.2. Societat, sistema social, processos educatius i camp escolar: la socialització escolar
 - L'escola com a institució històrica, política i social. Educació escolar i economia capitalista
- 1.3. Estructures i processos de la cultura: relacions de poder, formes de pensar i tipus de subjecció
 - Dinàmiques institucionals i contrainstitucionals. Ideologia i hegemonia
- 1.4. Formes d'explotació i sentits de dominació: violència simbòlica i individualització
 - Conflictes socials i educatius en la societat política i en la societat civil

2. Estructura social i sistema escolar

- 2.1. Educació i classes socials. El sistema de les desigualtats socials
 - Reproducció social i cultural. Les desigualtats escolars
- 2.2. Educació i Estat. Perspectiva comparada dels models educatius
 - Sistema d'indicadors educatius
- 2.3. Sistemes escolars, divisions del treball i mercats de treball
 - El problema de les transicions i de les trajectòries. Els mecanismes de selecció social
- 2.4. Fracas i abandonament escolar
 - Capital cultural, capital simbòlic, capital econòmic i capital social

3. Educació i canvi social

- 3.1. El anàlisi sociològica dels centres escolars i dels nivells educatius
 - Govern i control en escoles, instituts i universitats
- 3.2. Elements de sociologia del professorat i de l'alumnat
 - Societat credencialista i empresa escolar
- 3.3. Ideologia i currículum. Models d'ensenyament
 - El problema del control del coneixement. La socialització dels recursos simbòlics
- 3.4. Polítiques i reformes educatives: de la igualtat a la qualitat
 - Canvis en els espais de legitimitat

4. La sociologia de l'educació com a ciència social i com a pràctica social

- 4.1. El canvi estructural en el capitalisme i les problemàtiques de la sociologia de l'educació
 -- Del capitalisme social al capitalisme neoliberal
- 4.2. La investigació social sobre l'educació
 -- Perspectives teòrico-metodològiques en sociologia de l'educació
- 4.3. Usos de la sociologia de l'educació per al sistema educatiu i per al camp sociològic
 -- La sociologia de l'educació com a pràctica professional i com a sociologia de la sociologia
- 4.4. Educació i lluites socials
 -- El domini de la privatització i el sentit d'allò públic. Educació i democràcia

**VOLUM DE TREBALL**

ACTIVITAT	Hores	% Presencial
Classes teoricopràctiques	60,00	100
Elaboració de treballs en grup	15,00	0
Elaboració de treballs individuals	15,00	0
Estudi i treball autònom	20,00	0
Lectures de material complementari	10,00	0
Preparació d'activitats d'avaluació	10,00	0
Preparació de classes de teoria	10,00	0
Preparació de classes pràctiques i de problemes	10,00	0
TOTAL	150,00	

METODOLOGIA DOCENT

La metodologia docent deriva de l'organització de les activitats programades a principi de curs, de la distribució en classes teòriques i pràctiques i de la naturalesa dels materials que es treballen. Ja s'ha esmentat que l'assignatura es desenvoluparà en unes 24 hores de classe teòrica i en unes 36 de classes pràctiques. Per a les classes teòriques presencials és convenient la lectura dels materials proporcionats. I per a les 36 hores de naturalesa pràctica es requerirà el treball en paral·lel de les hores no presencials.

Es combinaran, a nivell presencial, les classes teòriques (exposició a càrrec del professor i participació dels estudiants a partir de les qüestions plantejades) amb les classes pràctiques (a partir del treball realitzat prèviament pels estudiants, de forma individual i en grups), com assenyala la Memòria del *Verifica*. En concret, el professor, mitjançant classes presencials magistrals, exposarà els diversos continguts del temari, recolzant-se en la discussió i resolució de problemes, en l'aprenentatge cooperatiu i en la lectura comprensiva de textos i materials d'estudi. I els/les estudiants exposaran els coneixements adquirits tant oralment com de forma escrita, utilitzant les classes presencials per a les presentacions i el debat. A començament de curs i en funció de les circumstàncies es donaran les directrius per a la realització dels treballs individuals i de grup. Així mateix, es realitzaran activitats de tutorització i, eventualment, seminaris i altres activitats formatives específiques.

AVALUACIÓ

S'avaluarà el treball individual i en equip realitzat pels estudiants al llarg del curs, tant pel que fa a l'adquisició de competències com en relació amb els coneixements propis de l'assignatura. Aquesta avaluació es farà en funció dels objectius generals i específics que es proposen en aquesta matèria, tant d'aplicació de coneixements disciplinaris i de desenvolupament d'habilitats. Al llarg del procés, als estudiants se'ls orientarà sobre mecanismes per avaluar el propi procés d'aprenentatge.



En funció de les circumstàncies acadèmiques del curs i la composició i característiques del grup, l'equip docent seleccionarà per a l'avaluació un o més dels instruments següents, ja siga de manera única o diversificada:

- Exàmens escrits: incloent proves escrites relatives a qüestions tant teòriques com pràctiques, anàlisi i resolució de casos, resolució de problemes, proves de resposta breu, assaig, o altres opcions similars.
- Exàmens orals: incloent proves orals, entrevistes, debats o presentacions orals a l'aula o altres opcions similars.
- Elaboració, lliurament d'un o diversos treballs, memòries / informes i / o presentacions orals, així com assistència de l'estudiant a seminaris.

En tot cas s'explicitaran sempre els criteris i processos propis de cada instrument d'avaluació, així com els resultats dels mateixos i la seva relació amb la qualificació final. El sistema de qualificacions s'expressarà mitjançant qualificació numèrica d'acord amb el que estableix la normativa (RD 1125/2003 de 5 de setembre) pel qual s'estableix el sistema europeu de crèdits i el sistema de qualificacions en les titulacions universitàries de caràcter oficial i vàlidesa en tot el territori nacional.

Si s'adoptés una avaluació diversificada, el resultat de la mateixa procediria tant d'una prova escrita com del conjunt d'activitats pràctiques de naturalesa individual i col·lectiva. Donat el caràcter teòric-pràctic i crític-reflexiu d'aquesta assignatura, es tracta d'adquirir, per mitjà de la seua aplicació, les eines de l'anàlisi sociològica dels processos i institucions educatius. Per a això es duran a terme tant anàlisi d'articles / treballs publicats per revistes especialitzades i per diferents organismes de recerca pública o privada com d'informes d'investigació. Ja que l'objectiu de l'assignatura és saber exercir aquesta anàlisi i aquesta crítica, centrats en qüestions pràctiques i metodològiques dels treballs d'investigació, s'ha d'aprendre pràcticament per mitjà de l'anàlisi efectiu d'aquests treballs. Al principi, la ponderació per a aquestes activitats podria ser:

El 50% de la nota final correspondria a una prova escrita, que tindria format d'examen.

El 25% de la nota correspondria a les pràctiques individuals, que podrien ser presentades oralment o no en funció de les condicions del curs. En aquest percentatge entraria la participació a classe, l'assistència a tutories i la lectura de llibres de sociologia de l'educació.

El 25% restant s'obtidria dels treballs de grup, les condicions d'elaboració, redacció i presentació s'establirien al començament del curs. Haurien dos tipus de treball de grup: el que es fa a classe, com a activitat pràctica, i el que es desenvolupa com a activitat no presencial i que consistirà en un treball de recerca. En aquest percentatge es tindrà en compte l'autoavaluació per part del grup del treball realitzat.

L'avaluació, doncs, inclou tres parts, estant unides la segona i la tercera. Per superar la convocatòria hauran de ser aprovades per separat la primera part (prova) i la segona-tercera juntes (treballs). Els / les estudiants que no obtinguin l'aprobat en la 1a convocatòria, podrien presentar-se a la segona convocatòria sense necessitat de repetir les activitats realitzades, tant a nivell individual com col·lectiu, si ja han estat avaluades positivament.



Cas de no adoptar-se una avaluació diversificada, s'optarà per una d'entre les opcions anteriors.

REFERÈNCIES

Bàsiques

- Bibliografia bàsica
- Apple, Michael W., Ball, Stephen J. & Gandin, Luis Armando (2010): *The Routledge International Handbook of the Sociology of Education*. Routledge.
- Ballantine, Jeanne H., Hammack, Floyd M. & Stuber, Jenny (2016): *The Sociology of Education. A Systematic Analysis*. Routledge.
- Ballantine, Jeanne H. & Spade, Joan Z. (2015). *Schools and Society. A Sociological Approach to Education*. SAGE Publications.
- Beltrán, José y Hernández, Francesc J. (coords.) (2011): *Sociología de la educación*. McGraw-Hill.
- Bonal, Xavier (1998). *Sociología de la educación: una aproximación crítica a las corrientes contemporáneas*. Paidós Editorial.
- Boronski, Tomas & Hassan, Nasima (2015). *Sociology of Education*. SAGE Publications.
- Fernández Palomares, Francisco (2003). *Sociología de la educación*. Pearson.
- Fernández Enguita, Mariano (1999): *Sociología de la educación*. Editorial Ariel.
- Gras, Alain (ed.) (1985). *Sociología de la educación. Textos fundamentales*. Madrid: Narcea.
- Hernández, Francesc J., Beltrán, José, Marrero, Adriana (2005). *Teorías sobre sociedad y educación*. Editorial Tirant lo Blanch.
- Jerez Mir, Rafael (1990): *Sociología de la Educación. Guía didáctica y textos fundamentales*. Consejo de Universidades, Madrid.
- Sadovnik, Alan R. & Coughlan, Ryan W. (2016): *Sociology of Education: a critical reader*. Routledge.

Complementàries

- Acker, Sandra (1994). *Género y educación. Reflexiones sociológicas sobre mujeres, enseñanza y feminismo*. Madrid: Narcea.
- Anyon, Jean (1980). *Social Class and the Hidden Curriculum of Work*. *Journal of Education*. Vol. 162 (1).
- Apple, Michael W. (1986) *Ideología y curriculum*. Madrid: Akal.
- Ariño, Antonio y Llopis, Ramón (2011). *¿Universidad sin clases? Condiciones de vida de los estudiantes universitarios en España (Eurostudent IV)*. Madrid: Ministerio de Educación.
- Arnot, Madeleine (2002). *The Complex Gendering of Invisible Pedagogies: Social reproduction or empowerment?* *British Journal of Sociology of Education*, 23:4, 583-593
- Bernstein, Basil (1988). *Clases, códigos y control. II Hacia una teoría de las transmisiones educativas*. Madrid: Akal.
- Bernstein, Basil (1989). *Clases, códigos y control. I Estudios teóricos para una sociología del lenguaje*. Madrid: Akal.
- Bernstein, Basil (1996). *Pedagogía, control simbólico e identidad*. Madrid: Morata.
- Boudon, R. (1983) *La desigualdad de oportunidades*. Barcelona: Laia.
- Bourdieu, Pierre & Passeron, Jean-Claude (1977) *La reproducción. Elementos para una teoría del*



- sistema de enseñanza. Barcelona: Laia.
- Bourdieu, Pierre & Passeron, Jean-Claude (1973) Los estudiantes y la cultura. Buenos Aires: Nueva Colección Labor.
- Bourdieu, Pierre (2008). Homo academicus. Madrid: Siglo XXI.
- Collins, Randall (1989) La sociedad credencialista. Madrid: Akal.
- Connell, Robert W. (2006). Escuelas y justicia social. Madrid: Morata.
- Connell, Raewyn (2002). Educando a los muchachos: nuevas investigaciones sobre masculinidad y estrategias de género para las escuelas. *Nómadas*, 14.
 - Connell, Raewyn (2019). *The Good University. What universities actually do and why its time for radical change.* Zed Books.
 - Delamont, Sara (2001). Las "ovejas negras", "los gamberros" y la sociología de la educación. *Revista de Educación*, Nº 324, págs. 61-77.
 - Douglas, Mary (1975). *Implicit Meanings.* Routledge & Paul.
 - Durkheim, Emile (1990) Educación y sociología. Barcelona: Península.
 - Feito, R. (1990). Nacidos para perder. Un análisis sociológico del rechazo y abandono escolares.
 - Fernández Enguita, M., Mena, L. y Riviere, J. (2010): Fracaso y abandono escolar en España. Barcelona: La Caixa.
 - Giroux, H.A. (1990) Los profesores como intelectuales. Hacia una pedagogía crítica del aprendizaje. Barcelona: Paidós-MEC.
 - Hernández, Francesc J. (2002). *Lescola zombie.* Alzira: 7 i mig.
 - Hernández, Francesc J. y Villar, Alícia (eds.) (2015). Educación y biografías. Perspectivas pedagógicas y sociológicas actuales. Barcelona: Editorial UOC.
 - Hernández, Carles i Hernández, Francesc J. (2019). *Leducació.* València: Institució Alfons el Magnànim.
 - Lerena, Carlos (1986) Escuela, ideología y clases sociales en España. Barcelona: Ariel.
 - Marrero, Adriana (ed.) (2007). *Todas las escuelas: la escuela.* Alzira: Germania.
 - Ortega, Félix (ed.) (1989). *Manual de Sociología de la Educación.* Madrid: Visor.
 - Santos, Boaventura de Sousa (1989). Da Ideia de Universidade à Universidade das Ideias. *Revista Crítica de Ciências Sociais*, núm. 27/28.
 - Subirats, Marina y Brullet, Cristina (1988) Rosa y azul. La transmisión de los géneros en la escuela mixta. Madrid: Ministerio de Cultura. Instituto de la Mujer.
 - Subirats, Marina y Tomés, Amparo (2007). Balones fuera. La reconstrucción de los espacios des de la coeducación. Barcelona: Octaedro.
 - Subirats, Marina (2017). *Coeducación, apuesta por la libertad.* Barcelona: Octaedro.
 - Taberner Guasp, Josep (ed) (2009). *Sociología y educación: El sistema educativo en las sociedades modernas.* Tecnos.
 - Tarabini, Aina (2017). *Lescola no és per a tu.* Fundació Bofill.
 - Villar Aguilés, Alícia (2017). La exclusión educativa: fracaso y abandono escolar desde una mirada sociológica en Ródenas Rigla, F. J.; Fombuena Valero, J.; Pérez Cosín, J. V. (eds.) *Bienestar Social: Intervención Familiar.* València: Tirant lo Blanch.
 - Villar Aguilés, Alícia (2015). *Universitat redefinida o reelitzada?* *Revista IEspill* núm. 49, 68-79.
 - Villar Aguilés, Alícia (coord.) (2017). *La decisió danar a la universitat. Processos d'orientació universitària i transicions educatives en temps d'incertesa.* València: Tirant lo Blanch.
 - Willis, Paul (1988) *Aprendiendo a trabajar.* Madrid: Akal.